

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ahokas, J. Riikka

Title: "Missä sun keikkahame on?" : ammattimuusikoiden työhön liittyvät sosiaaliset ja visuaaliset representaatiot

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Tekijät, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia ja Tutkimusyhdistys Suoni ry 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ahokas, J. R. (2023). "Missä sun keikkahame on?" : ammattimuusikoiden työhön liittyvät sosiaaliset ja visuaaliset representaatiot. In S. Rantanen, N. Koivisto-Kaasik, & A. Lampela (Eds.), *Naiset, musiikki, tutkimus : ennen ja nyt* (pp. 193-212). Taideyliopisto. Docmus-tohtorikoulun julkaisuja, 21. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-329-8>

”Missä sun keikkahame on?” Ammattimuusikoiden työhön liittyvät sosiaaliset ja visuaaliset representaatiot

J. RIIKKA AHOKAS

Oletettuun sukupuoleen liittyvät odotukset ja normit läpäisevät yhteiskunnassamme erilaiset alat, sukupolvet ja jopa yhteiskuntaluokat. Niin oletetusti sukupuoleltaan naiseksi kuin miehiinkin kohdistuu odotuksia ja normeja, joiden mukaisesti heidän oletetaan ja odotetaan toimivan.¹ Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät määrittelyt ovat myös aina olleet vallan välineitä² ja nämä kulttuurisesti³ ja sosiaalisesti⁴ määrittyvät representaatiot muokkaavat meitä syntymähetkestämme lähtien.

Tässä artikkelissa keskitytään ammattimuusikoiden varsinaisen työn ulkopuolelle jääviin visuaalisiin ja sosiaalisiin representaatioihin ja niihin liittyviin mahdollisiin haasteisiin. Tutkimuksen kohteina ovat sukupuoleltaan oletetusti naiseksi syntyneet ammattimuusikot. Visuaalisen kuvaston haasteet voivat olla esimerkiksi ulkonäkötoiveita työtilanteissa tai sukupuolittuneisiin normeihin liittyvää asettelua viestinnässä. Sosiaaliset representaatiot taas vaikuttavat esimerkiksi siihen, miten ihmisten ”odotetaan” toimivan. Naturalisoituneisiin sosiaalisiin representaatioihin liittyvät haasteet voivat esimerkiksi tulla esille soveltumattomina heteronormatiivisina kulttuurisina normeina. Artikkelin pääasiallinen fokus on siinä, miten tutkimuksen kohteet, eli

1 Blackstone 2003; Butler 1990; Scharff 2010; Scharff 2021.

2 Nummenmaa 2019, 105; Scharff 2010.

3 Butler 1990, 11.

4 Sakki & Menard 2014.

tutkimukseen haastatellut henkilöt, joita nimitetään jatkossa asiantuntijoiksi, suhtautuivat näihin mahdollisiin haasteisiin, tai käsittelivät niitä suhteessa omaan urakehitykseensä. Yksi artikkelin tavoitteista on ammattimuusikoiden työhyvinvointiin liittyvään keskusteluun osallistuminen ja työhyvinvoinnin tukeminen.

Esiintyville ammattimuusikoille lavalla ja julkisuudessa toimiminen on luonnollinen osa työtä, ja lavalle ja julkisuuteen nouseminen pitää aina sisällään sen mahdollisuuden, ettei työ miellytä jokaista katsojaa tai kuulijaa. Jokainen esiintyminen on aina siis kuin riski, joka on otettava. Ammattimuusikoiden urakehityksessä visuaalisten representaatioiden⁵ tärkeys uralle on huomattava. Ulkonäkö, eli taitelijan oma visuaalinen representaatio, on esiintyvälle taitelijalle tärkeä työväline. Kuten yksi asiantuntijoista oman kokemuksensa näkökulmasta asian kiteyttää:

[...] kyllä mä uskon ja tiedänkin sen että sillä (ulkonäöllä) on merkitystä ja sitten siihen en voi kyllä mitään 100 % vastausta antaa että millä tavalla, mutta se ei oo kuitenkaan, mä en halua uskoa siihen, että se mitä mä oon nyt niinkun tähän mennessä [...] saanut tehdä ja saanut aikaiseksi että se ei liity mun ulkonäköön ainenkaan täysin [...] että mieluummin haluan ajatella tosiaan niin että teot puhuu puolestaan ja sit se ulkonäkö on niinkun hyvä työväline siinä.

Tämän artikkelin aineisto kerättiin naisoletettujen muusikoiden urakehityksen mahdollistumiseen ja mahdollistamiseen sekä instrumenttien historiaan keskittyneen podcast-ohjelman⁶ yhteydessä keväällä 2021. Asiantuntijoille yhteiset teemat hahmottuivat jo haastattelu- ja aineistonkeruuvaiheessa ja yksi näistä aineistosta ylös nousseista ja työn edetessä tarkentuneista, asiantuntijoita yhdistäneistä teemoista, oli heidän muodostamansa coping-mekanismit. Haastateltavat asiantuntijat näyttivät muodostaneen itselleen coping-mekanismia, joiden avulla he käsittelivät työhönsä liittyviä ulkopuolisia paineita. Aineiston seitsemästä asiantuntijasta jokainen oli joutunut työssään miettimään

5 Juntunen 2021.

6 Ahokas & Saksala 2021.

oman ammattitaitonsa ja ammatillisen kompetenssinsa ulkopuolelle jääviä, oletettuun sukupuoleen liittyviä ulkomusiikillisia, ulkonäköön tai viestintään liittyviä haasteita tai vaatimuksia sekä omaa suhtautumistaan näihin haasteisiin. Tässä artikkelissa tähän teemaan tartuttiin valitsemalla alkuperäisestä kahdenkymmenkahden kysymyksen haastattelurungosta kaksi selkeästi visuaalisiin⁷ ja naturalisoituneisiin sosiaalisiin representaatioihin⁸ keskittyvää kysymystä, joille toteutettiin yksityiskohtaisempi temaattinen analyysi.

Tutkimalla näitä työhyvinvoinnin tueksi luotuja coping-mekanismien ja tavoitteena on kartoittaa ammattikoulutus- ja työkentän työskentelyedellytyksiä. Tavoitteena on, että coping-mekanismien tarkastelulla kyettäisiin edistämään kuormittavien toimintamallien purkua ja toivottavasti myös jarruttamaan tarpeettomien mekaniismien muodostumista.

Representaatiot ja oletettu sukupuoli

Meidän länsimaisessa yhteiskunnassamme sukupuoleen liittyvät representaatiot ja representaatio-oletukset ovat usein binäärisiä ja yksi voimakas määrittäjä on heteronormatiivisuus.⁹ Oletettu sukupuoli määrittää siis huomattavan paljon visuaalisia, sosiaalisia, henkilökohtaisia ja ulkopuolelta asetettuja representaatioita, joihin ammattimuusikot joutuvat työssään sopeutumaan ja vastaamaan, tai jonka kautta heidän artistipersoonansa arvioidaan. Äärimmillään median toteuttamissa representaatioissa henkilön määrittely oletetun sukupuolen kautta voi olla hyvinkin harhaanjohtavaa tai johdattelevaa – varsinkin, jos oletettuun sukupuoleen liitetyt tai liitettävät representaatiot ovat ammattitaidon kannalta vähätteleviä, tarpeettomia tai epätosia.

Tässä yhteydessä sosiaalisten representaatioiden käsitteellä viitataan sosiaalipsykologian teoriaan (”sosiaalisten representaatioiden

7 Sukupuolentutkimus; esimerkiksi Paasonen 2010.

8 Sosiaalipsykologia; esimerkiksi Sakki & Menard 2014.

9 Scharff 2010.

lähestymistapa”)¹⁰ ja etenkin niin sanottujen *naturalisoituneiden* sosiaalisten representaatioiden käsitteeseen. Naturalisoituneet sosiaaliset representaatiot selittävät niitä malleja, joiden mukaisesti esimerkiksi naisoletettujen ammattimuusikoiden toivotaan tämän artikkelin kontekstissa toteuttavan, tai heitä ohjataan toteuttamaan, visuaalista-, henkilökohtaista- tai mediarepresentaatiotaan. Muunsukupuolisten ja / tai naisoletettujen ammatillisten esikuvien puuttumista voi pitää yhtenä esimerkkinä hallitsevista heteronormatiivisista naturalisoituneista sosiaalisista representaatioista. Yksi naturalisoituneisiin representaatioihin liitetty teoreettinen ajatus on, miten eri tavalla nämä käsitteet ja niiden oikeudenmukaisuus tai aitous erilaisille ihmisryhmille kuvastuvat. Toisin sanoen, näiden naturalisoituneiden representaatioiden toistaminen ja toteuttaminen on laajalti automatisoitunutta eli tiedostamatonta. Toinen tämän artikkelin kannalta tärkeä *visuaalisiin* representaatioihin liittyvä kehys on sukupuolentutkimuksen representaatiotutkimus,¹¹ jossa representaatiot ja representaatioiden muodostuminen nähdään yhtä lailla jatkuvana prosessina; niissä tunnistetaan historiallisia konventioita ja jatkuvuuksia, mutta myös muutoksia suhteessa aikaan.

Tämän artikkelin aineistoanalyysi toteutettiin laajemmasta haastatteluaineistosta kapeasti rajatulle aineisto-otokselle. Aineistoa lähestyttiin deduktiivisesti, koska sitä oli jo käytetty podcast-ohjelmassa. Tutkimustehtäväksi muodostui aikaisemman laajemman haastatteluaineiston kartoituksen perusteella yhden asiantuntijoita yhdistäneen teeman, coping-ilmion, tarkastelu. Tutkimuskysymykseksi muodostettiin: minkälaisia coping-mekanismeja naismuusikot käyttävät (ja miksi) ja miten he käyttävät näitä mekanismeja oman urakehityksensä tukena ja voimavarana? Coping-mekanismien käsitettä käytetään erityisesti psykologian¹² ja yhteiskuntatieteiden¹³ tutkimuksen aloilla. Sillä kuvataan erilaisia toimintamalleja, joiden avulla selviydytään esimerkiksi

10 Jodelet 2008; Sakki & Menard 2014.

11 Paasonen 2010.

12 Molinelli & Grimaldo 2012.

13 Baqutayan 2015.

stressiä aiheuttavista haasteista ja tilanteista. ”Ja miksi” -lisäkysymys otettiin mukaan, jotta haastatteluissa kuvatuille toimintamalleille saataisiin konteksti, jossa toimintaa voidaan tarkastella. Tarkoitus ei ole kuitenkaan keskittyä toiminnan syihin, vaan enemmänkin tarkastella mahdollisia coping-mekanismeja ilmiönä.

Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Asiantuntijat pyydettiin mukaan edellä mainittuun podcastiin¹⁴ liittyvään tutkimustyöhön sen perusteella, että heidän pääinstrumenttinsa tai musiikillinen alansa on tämänhetkisen naisoletetuille ammattimuusikoille mielletyn instrumenttinormin vastainen. Heidän instrumenttivalintansa (esimerkiksi lyömäsoittaja) tai alansa (säveltäjä) poikkesivat niistä normeista, joita naisoletettujen muusikoiden ajatellaan tai oletetaan noudattavan, tai mitä he tilastollisesti määräytyvät noudattamaan.¹⁵ Musiikkikasvatuksen tutkijan Harold Abelesin pitkäaikaisseurannan mukaan (mittauspisteet vuosina 1978, 1993 ja 2007) musiikkiopisto-oppilaiden sukupuolittuneissa instrumenttivalinnoissa ei viime vuosikymmenien aikana ole juurikaan ollut suurta vaihtelua, eli nämä instrumenttivalintoihin liittyvät normit vaikuttaisivat olevan hyvinkin staattisia.¹⁶

Tähän artikkeliin valikoituneiden asiantuntijoiden ikäjakauma oli heidän lukumääräänsä (seitsemän ammattimuusikkoa) nähden kattava. Aineisto koostuu kolmen eri sukupolven, 1980-, 1970- ja 1960-luvulla syntyneen ammattilaisen nauhoitetusta haastattelusta. Nuorin haastateltava oli haastatteluhetkellä 33- ja vanhin 57-vuotias. Ammattimuusikoiden urakehityksen eri vaiheet tulivat myös melko kattavasti edustetuiksi; asiantuntijoista kolme oli juuri julkaisemassa esi-koissoololevyään ja neljä asiantuntijaa oli toiminut alalla vakiintuneesti jo kymmeniä vuosia. Ikä oli selkeästi yksi indikaattori, joka vaikutti

14 Ahokas & Saksala 2021.

15 Abeles & Porter 1978; Abeles 2009; Fortney et al. 1993; Moisala & Valkeila 1994; Steblin 1995.

16 Abeles 2009

siihen, miten asiantuntijat kokivat työnsä mahdolliset ulkomusiikilliset haasteet ja miten he niitä käsittelivät. Haastattelumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, jossa haastateltaville esitetään samat tai likipitään samat kysymykset samassa järjestyksessä.¹⁷ Kaksi mukaan valittua haastattelukysymystä olivat: 1) oletko joutunut tekemään valintoja suhteessa mediaan, eli laskelmoimaan tai varautumaan omaan sukupuoleen liittyvään asetteluun liittyen uraan, tai uraan liittyvään tiedottamiseen? Ja 2) onko ulkoisilla tekijöillä ollut merkitystä urakehityksessä / onko sinuun asetettu esimerkiksi ulkonäköön liittyviä odotuksia? Kuusi haastattelua seitsemästä toteutettiin online-videohaastatteluna ja yksi haastatteluista pystyttiin toteuttamaan henkilökohtaisesti haastateltavan omalla työhuoneella Helsingissä. Jokaisen haastattelun yhteydessä asiantuntijoilta pyydettiin lupa haastatteluaineiston käyttöön muusikkonaisten urakehitykseen liittyvässä kirjallisessa julkaisussa. Kokonaisuudessaan haastattelujen strukturoitu kysymysrunko keskittyi asiantuntijoiden urakehitykseen, sekä uraa mahdollistaviin ja mahdollistaneisiin tekijöihin.

Kumpikin tässä artikkelissa käytetty haastattelukysymys kohdentui selkeästi asiantuntijoiden kokemuksiin omaan työhön liittyvistä visuaalisista ja sosiaalisista representaatioista. Tämän artikkelin aineisto pyrkii siis fokusoimaan siihen, miten asiantuntijat kokivat tai olivat kokematta työhönsä liitoksissa olevat, mutta itse ammatin harjoittamisen ulkopuolelle jäävät, visuaalisiin ja / tai sosiaalisiin representaatioihin liittyvät haasteet. Toinen tähän artikkeliin valittu haastattelukysymys (oletko joutunut tekemään valintoja suhteessa mediaan, eli laskelmoimaan tai varautumaan omaan sukupuoleen liittyvään asetteluun liittyen uraan tai uraan liittyvään tiedottamiseen?) oli aseteltu tietoisesti niin, että asiantuntijat tiedostivat toimintamallin ja usein tätä kautta myös mahdolliset motiivit omien toimintamalliensa takana. Yksi fokuksista on se, miten sukupuoli määritellään ulkopuolelta¹⁸ ja miten naisoletetut muusikot käsittelevät näihin odotuksiin liittyviä mahdol-

17 Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

18 Butler 1990, 84.

lisiä haasteita.

Aineistoon oli tutustuttu kattavasti jo ennen valittujen haastattelukysymysten rajaamista, koska sitä oli käytetty podcast-ohjelmassa. Podcast-ohjelmaa työstettäessä haastatteluaineistoa kertyi asiantuntijasta riippuen 45–120 minuuttia haastateltavaa kohden. Jokaisesta seitsemästä nauhoitetusta haastattelusta rajattiin näiden kahden artikkelin analyysiin valitun kysymyksen vastaukset, jonka jälkeen ne litteroitiin. Litteroitua aineistoa näistä kahdesta kysymyksestä kertyi yhteensä yhdeksän liuskaa. Tälle rajatulle litteroidulle aineistolle toteutettiin kvalitatiivisen aineiston temaattinen analyysi. Käytetyn mallin mukaisesti analyysin voi jakaa kuuteen vaiheeseen: 1. aineistoon tutustuminen, 2. alkuperäisten koodien luominen, 3. teemojen etsiminen, 4. teemojen tarkistaminen, 5. teemojen määrittely ja nimeäminen sekä 6. raportin tuottaminen.¹⁹ Asiantuntijoiden iän oli huomattu aiheuttavan vaihtelua aineistossa ja siksi haastattelut litteroitiin ikäjärjestyksessä. Tämä toimi yhtenä temaattisen analyysin protokollan mukaisena ensimmäisenä varsinaisena aineistoon tutustumisvaiheena. Tutkimuskysymyksen kannalta oleellisimpien perussegmenttien ja -elementtien (alkuperäisten koodien) hahmottelu oli aloitettu jo alustavan, koko kahdenkymmenkahden haastattelukysymyksen laadulliseen haastatteluaineistoon kohdistuneen aineistoanalyysin aikana. Siksi ensimmäiset koodit, ”tiedottaminen” ja ”ulkonäköön liittyvät odotukset” muodostettiin selkeästi kahden mukaan rajatun haastattelukysymyksen perusteella.

Aineiston tarkastelu ja tulokset

Tämän artikkelin tutkimustehtävänä oli ammattimuusikoiden työhyvinvointiin liittyvän coping-ilmio-teeman tarkastelu. Analyysi toteutettiin Kigerin ja Varpion kvalitatiivisen aineiston temaattisen analyysin mukaisesti. Koodattujen vastausten pohjalta muodostettiin teemoja ”teemojen etsiminen, tarkistaminen, määrittely ja nimeäminen”-mal-

19 Kiger & Varpio 2020.

lin mukaisesti.²⁰ Koska on kyse kolmella eri vuosikymmenellä kasvaneiden asiantuntijoiden henkilökohtaisista kokemuksista, yhteisten teemojen löytäminen näin suppeasta aineistosta oli luonnollisesti haastavaa. Ensimmäiseksi aineistosta muodostettiin neljä asiantuntijoiden kokemuksia yhdistävää, visuaalisiin, sosiaalisiin ja media- representaatioihin keskittyvää teemaa, joita olivat *1. oletetun sukupuolen mainitseminen tai feminiinisten adjektiivien turha käyttö omaan työhön liittyvässä viestinnässä*, *2. oman vanhemmuuden vaikutus uraan (siihen liittyvä viestintä)*, *3. meikkaamattomuus* ja *4. ulkopuolinen ulkomuotoon liittyvän tietynlaisen roolin positiivinen vahvistaminen / vahvistamatta jättäminen*²¹.

Artikkelin tutkimuskysymystä ”minkälaisia mekanismeja naismuusikot käyttävät (ja miksi) ja miten he käyttävät näitä mekanismeja oman urakehityksensä tukena ja voimavarana?” käytettiin teemojen uudelleen tarkistamisessa. Koodatuista transkriptioista muodostettiin vielä kaksi uutta, niin sanottua korkeamman tason teemaa, jotka liittyivät selkeämmin siihen, miten asiantuntijat mahdollisesti hyödynsivät jotain mekanismeja hyvinvointinsa tukena. Valitun temaattisen analyysin mallin mukaisesti teemoja tarkistettiin, ja kaksi tutkimuskysymykseen suoraan vastaavaa teemaa, *5. systemaattinen ratkaisukeskeinen mekanismi* ja *6. hyväksyminen / yläpuolelle nouseminen* lisättiin vielä mukaan.

Visuaalisen kuvaston representaatiot

Kysymykseen ”onko ulkoisilla tekijöillä ollut merkitystä urakehityksessä? / onko sinuun asetettu esimerkiksi ulkonäköön liittyviä odotuksia?” kuusi seitsemästä asiantuntijasta vastasi suoraan ”kyllä”. Kaikki asiantuntijat olivat tietoisesti joutuneet työstämään työhyvinvointia edistäviä toimintamalleja ulkomusiikillisista, ulkonäköön liittyvistä odotuksista ja paineista johtuen. Ulkopuolelta tulevat odotukset saattoivat olla suoria kehotuksia tietynlaisista vaatteista tai hiuksista, tai sitten asiantuntijan kokema ulkonäköön liittyvä odotus saattoi tulla

²⁰ Kiger & Varpio 2020.

²¹ Psykologian termi, joka kuvaa oppimista tukevaa palkitsemista.

esille positiivisen vahvistamisen lisääntymisenä tai loppumisena suhteessa asiantuntijan ulkonäössä tapahtuneisiin muutoksiin. Tämä väli­lytty kuvaavasti seuraavassa vastauksessa:

[...] enemmän mä luulen et mä oon saanu pukeutua niinkun mä haluan mut sit samaan tahtiin kuitenkin niin se sellainen mä koen että se vaatteisiin ja liittyvä kontrolli tapahtuu silleen tosi huomaamatta että silloin kun mä oon pistänyt päälleni mekon ja mulla on ollu pitkä tukka ja mä oon meikannu niin silloin ihmiset on tullut ihan hirveesti sanoon että ootpa sä nätti [...] ja sitten kun mä vihdoon uskalsin leikata mun hiukset lyhyiks mitä mä oisin aina halunnut tehdä niin sitte se hiljaisuus oli tosi käsin kosketeltavaa siin kohdassa A et ennen oli aina tullut tosi paljon tietynlaista huomioo et onhan siihen sisäänkirjoitettuna se et mitä sulta tietyl tavalla sit kuitenkin toivotaan.

Ulkonäköön liittyvissä odotuksissa koettiin myös selvää epäileluutta suhteessa miesoletettuihin. Vaikka ehostus ja meikkaus, esiintyvien taiteilijoiden niin sanottuihin esiintymisrituaaleihin liittyvä naamioi­tuminen ja puvustus koettiin asiantuntijakohtaisesti nautinnollisena ja iloa tuottavana asiana, osa asiantuntijoista piti maskeeraukseen liittyviä normeja epätasa-arvoisina. Samojen sääntöjen ei koettu koskevan sukupuoleltaan miesoletettuja muusikoita, kuten asiantuntija seuraavassa avaa:

Oon miettinyt esimerkiksi tätä, että onko tällä hetkellä se normaali odotus, että nainen on hillitysti meikattu onks se normaalin näköinen nainen ja sitten se, joka ei oo meikannut yhtään, että onko se sitten sen näköinen nainen, että toi ei oo meikannut yhtään? Ja sit onko samantlaiset odotukset miehelle? Niin kyllä siinä voi jonkinlainen totuuden jyvä olla.

Asiantuntijat siis kokivat, että heidän työhönsä liittyi visuaaliseen, jollain tasolla normittuneeseen tai naturalisoituneeseen kuvastoon sidoksissa olevia odotuksia, joiden mukaan heidän odotettiin toteuttavan

oman työnsä julkisuuteen liittyviä puolia.²² Aineistosta esiin nousseet teemat *3. meikkaamattomuus ja 4. ulkopuolinen ulkomuotoon liittyvän tietynlaisen roolin positiivinen vahvistaminen / vahvistamatta jättäminen* olivat vahvasti oletettuun sukupuoleen sidoksissa olevia teemoja, joiden työstämiseen asiantuntijat olivat kehittäneet myös erilaisia selviytymismalleja. Esimerkkinä yhdestä visuaaliseen kuvastoon liittyvästä coping-toimintamallista voidaan pitää asiantuntijan tietoisesti sosiaaliseen mediaan jakamia meikittömiä kuvia itsestään. Tämä tehtiin myös selkeästi sen takia, että vääristyneeksi koettuun sosiaalisen median kuvastoon, eli meikattuihin ”normaalin” näköisten naisoletettujen kuvastoon kyettäisiin vaikuttamaan ja saataisiin aikaiseksi muutosta. Seuraavassa asiantuntija reflektoi motiiveja omien meikittömien kuvien jakamisen takana:

[...] myöskin se että mä itse koen että se on tärkeää että naisena kun yleensä miehet ei meikkaa niin paljon että naisena [...] että hei että naiset oikeasti voidaan olla julkisuudessa ilman sitä meikkiä ja sua ei lynkata sen takia välttämättä.

Vanhemmuus

Vanhemmuuden vaikutus uraan oli aihe, joka tuli esiin uraan liittyvässä viestinnässä kaikkien perheellisten asiantuntijoiden vastauksissa. Ymmärrettävästi asiantuntijat kokivat tärkeäksi sen, että saivat jatkaa töitään lasten saannista huolimatta, ja tämä tuli esille erilaisin tavoin. Asiantuntijat saattoivat esimerkiksi ennakoivasti tiedottaa julkisuudessa lastensaannin yhteydessä, että ”ura ei nyt tule mitenkään katkeamaan”. Seuraavassa kommentissa asiantuntija kuvaa omaa suhtautumistaan vanhemmuuteen liittyvään viestintään:

[...] mutta en mä tiedä voi olla et mä vielä tulevina vuosina kyseenalaistan sen että miten mä miks mun piti niin saada tehdä no nyt mä

²² Jodelet 2008; Sakki & Menard 2014.

sen tajuun tavallaan koska tää [...] *mä olin aika poikki* [...] et kaks lasta ilman niinkun et yhtään minkäänlaista äitiyslomaa niin onhan se tällä työtahdilla aika aika rankkaa kaks huonosti nukkuvaa lasta viel kaiken lisäksi mutta joo mut et siinä ehkä niinkun tavallaan et semmonen aika aggressiivinen niinkun tiedotus siitä että ”Hommat jatkuu niinkun ennenkin” [...] niin en tiedä oisko niinkun nykyään kun kattoo että monet pitää isyyslomiakin mikä on hienoa niin tota joo siinä joo se on ehkä semmonen mut en mä oo muuten en koe.

Toinen esille tullut, vanhemmuuteen ja ammatinharjoittamiseen liittyvä coping-mekanismi oli lasten esille kirjoittaminen ansioluettelossa, jolla toivottiin tietynlaista ammatillista kompensatiota suhteessa lapsille annettuun aikaan:

[...] kyllä mä oon ajatellut että mulla on siinä mun lasten syntymävuodetkin ja oon ajatellut että miks tää näyttää tältä tää mun CV että miks mä en oo saanut enempää aikaan [...] miks mä en oo päässyt pitemmälle niin sitte joku ajattelis että no sillä on ollut vilkasta perhe-elämää tossa vaiheessa ja olenkin tietoisesti halunnut antaa lapsille aikaa silloin kun ne oli pieniä ja se on ollu ehkä sitten jostain mun urakehityksestä pois että se näkyis siellä niin kyllä sellaisen ajatuksen myönnän että eihän sen pakko ois näkyä siellä CV:ssä.

Urakehityksestä tiedotus suhteessa lasten saamiseen oli siis defensiivistä, ja asiantuntijat joutuivat tietoisesti painottamaan sitä ”että haluavat edetä urallaan kuitenkin ihan tavallisesti” vanhemmuudesta riippumatta. Aineiston asiantuntijoiden kokemus äidiksi tulemisesta indikoi myös sitä miten vähän vanhemmuuden nähtiin olevan mahdollista osana ammattimuusikon elämää. Lapsille annettua aikaa jouduttiin julkisesti puolustelemaan.

Vääristelevä tai epätosi viestintä

Kuten johdannossa jo sivuttiin, oletettuun sukupuoleen liittyvissä representaatioissa tai representaatio-oletuksissa heteronormatiivisuus on

länsimaisessa yhteiskunnassamme voimakas määrittäjä.²³ Tästä johdun oletettu sukupuoli toimii tai on toiminut myös ikään kuin sisäänrakennettuna heteronormatiivisena filterinä tai linssinä journalismissa. Asiantuntijoiden kokemia, tiedotuksessa esiin tulleita, oletettuun sukupuoleen liittyviä odotuksia tai esityksiä ei oikeastaan voi selittää muulla kuin toimittajien omalla, usein tiedostamattomalla heteronormatiivisella maailmankuvalla. Monen asiantuntijan vastauksissa yleisemmin esille tullut ongelma liittyi ”naismuusikko”-termin, ”nais”-etuliitteen tai vaihtoehtoisesti feminiinisten adjektiivien (”kaunis”, ”siro”) ja määrittelyjen tarpeettomaan käyttöön.

Yksi selviytymismalli oli vastata odotuksiin ne ylittämällä, kuten seuraavassa asiantuntija reflektoi:

[...] niin on ollut tämmöistä että ”kaunis” harmonikan soittaja tai jotain tällaista ja silloin nuoruudessa mä oon aatellut voi ei nyt pitää käydä kampaajalla tai siellä sun täällä että vastaa niin kuin sitä odotusta mitä on kirjoitettu tonne [...] ja sit miettii että se on nyt nimenomaan sellaista mikä on liittynyt tähän naismuusikkouteen niin kyllä että mitä jos se ois ollut vaan että [...] ”a great accordionist” tulee konsertoimaan mutta kun siinä on että ”a beautiful accordionist from Finland” tulee soittamaan (naurahtaa) niin kauheet paineet heräs.

Instrumentteihin liittyvät oletettuun sukupuoleen sidoksissa olevat sosiaaliset representaatiot ovat voimakkaita ja hitaasti muuttuvia.²⁴ Tässä kapeassa haastatteluaineistossa nämä instrumentteihin ja sukupuoleen liittyvät normit tulivat esille niin, että asiantuntijat olivat joutuneet tietoisesti korostamaan omaa instrumentalistisuuttaan (esimerkiksi ”kantelisti”) haastatteluissa, koska heitä oli mediassa määriteltä ”laulajiksi”, vaikka heidän pääinstrumenttinsa oli jotain muuta. Toisin sanoen he olivat joutuneet luomaan coping-mekanismiin, jolla he tietoisesti korostivat viestinnässä omasta työstään puolia, joiden pitäisi

23 Scharff 2010.

24 Abeles & Porter 1978; Abeles 2009; Fortney et al. 1993; Moisala & Valkeila 1994; Steblin 1995.

ammattitasolla olla itsestäänselvyyksiä – eli tietävätkö toimittajat kyseessä olevan ammattimuusikon oikean pääinstrumentin.

Työhyvinvointiin liittyvä suojamekanismi-ilmiö

Teemojen tarkistuksen avulla aineistosta nostettiin esiin vielä kaksi selkeästi työhyvinvointiin ja coping-mekanismeihin liittyvää teemaa. Nämä nimettiin *5. systemaattinen ratkaisukeskeinen mekanismi* ja *6. hyväksyminen / yläpuolelle nouseminen* -teemaksi. Yksipuolisesta, heteronormatiivisesta tiedotus- ja ammattikoulutuskulttuurista johutuva sukupuolineutraalien tai muunsukupuolisten muusikkoesikuvien puuttuminen on silmiinpistävää, eikä asiasta käydyä laajaa julkista, ammattikoulutustason keskustelua. Tämän aineiston asiantuntijat olivat esimerkiksi systemaattisesti etsineet ”nais”-tai ”mies”-muusikkokeroista poikkeavien ammattimuusikoiden ja -säveltäjien musiikkia ja luoneet henkilökohtaisia soittolistoja, niin sanottuja ei-binäärisiä standardilistoja oman työskentelynsä tueksi.

Standardikappaleilla ja -listoilla viitataan tässä yhteydessä ammattikoulutuksessa käytettävään standardikappaleohjelmistoon (ohjelmistot ja kuuntelukappaleet). Tässä artikkelissa pop–jazz-koulutuksen puolelta tulevaa ”standardi”-käsitettä käytetään myös muiden musiikillisten genren alueella. Klassisen musiikin puolella tämänkaltaisen standarditradition voi katsoa olevan vieläkin määrittävämpi kuin populaarimusiikin puolella klassisessa genressä käytössä olevasta opetus-, kilpailu- ja esitysohjelmistosta johtuen. Standardiohjelmistolla tässä viitataan myös ammattiopetuksen alkuvaiheessa käytettävään ohjelmistoon, joka määritetään ulkopuolelta opintojen aluksi uusille, niin sanotuille ”tabula rasa” -opiskelijoille. Koska myös tämä standardiohjelmisto on muodostunut hyvin heteronormatiivisen musiikillisen tradition kehitystyönä, se on hyvin yksipuolinen. Tämä voi olla hämmentävää esimerkiksi niiden aloittelevien opiskelijoiden mielestä, jotka eivät mahdollisesti identifioitu heteronormatiivisiin malleihin.

Coping-mekanismin voi siis nostaa itse kehitetyt, ei-binääriset soittolistat. Seuraavassa sitaatissa tämänkaltaista työskentelyä reflektoi yksi asiantuntijoista:

[...] mut mulle se on ollu ihan niinkun tarve ite tehä niinkun biisilistoja ja soittolistoja ja ettiä sellaisia artisteja ja olla silleen, että mä näen tässä konkreettisesti todisteen edessäni ja kuulen korvissani, että tää on ihanaa musaa mä tykkään tästä ja tätä on tehny eri sukupuolen erilaiset edustajat ja erilaiset ihmiset et sellast on olemassa.

Asiantuntijat olivat hyvin tiedostavia viestintään ja mediaan liittävistä asettelusta. Jopa niin tiedostavia, että yhtenä coping-mekanismina voidaan pitää sitä, että jossain vaiheessa uraansa asiantuntijat eivät enää kiinnittäneet sukupuolittuneeseen ja / tai vääristyneeseen tiedotukseen niin paljon huomiota vaan nousivat ikään kuin sen yläpuolelle (*6. hyväksyminen / yläpuolelle nouseminen*). Tämä tuli esille varsinkin urallaan jo pidemmän aikaa vaikuttaneiden taiteilijoiden kohdalla. Selkeästi työhyvinvointia edistävä toimintamallit liittyivät haasteiden ymmärtämiseen, tietynlaiseen hyväksymiseen, yläpuolelle nousemiseen tai itsensä voittamiseen. Yläpuolelle nouseminen tuli esimerkiksi esille suhteessa aikaan:

[...] mutta että se, se on ehkä asia mitä mä enää ihan hulluna silleen mieti sillä lailla et sitä välil käytetään sitä sanaa et on naismusikko tai musikko tai jotain mut mä huomaan et ehkä myös tässä nyt tässä mä en sitä hirveesti mieti mut jossain vaiheessa [...] mut jossain vaiheessa se häiritsi mua ihan tosi paljon et mä tietoisesti jätin sanan, nais-etuliitteen sieltä pois.

Ja mahdolliset vääristymät nähtiin esimerkiksi sukupolvikysymyksinä, tai kulttuurisiin standardeihin liittyvinä:

Mutta ne on ollut ehkä enemmän niin kuin sukupolvikysymyksiä mä en jotenkin niinkun jaksa [...] se tiedätsä enemmänkin niinkun musta huvittavaa kuin loukkaavaa mutta tota, tämmösiä sitten ehkä kulttuuriin statuksiin ja normeihin liittyviä juttuja mutta ei sillä lailla, kun ehkä kysymyksessä tarkoitetaan, että kokisinks mä, että mun täytyisi olla viehättävämpi tai jotenkin muuten semmost, en oo sen ainenkaan antanut itseeni vaikuttaa.

Pohdinta

Tämän artikkelin tutkimustehtävä oli ammattimuusikoiden työhyvinvointiin liittyvän coping-ilmiö-teeman tarkastelu. Tutkimuskysymyksesi muodostettiin, ”minkälaisia coping-mekanismeja naismuusikot käyttävät (ja miksi) ja miten he käyttävät näitä mekanismeja oman urakehityksensä tukena ja voimavarana”. Tähän tartuttiin temaattisella analyysillä²⁵, joka toteutettiin laajemmasta haastattelumateriaalista rajatulle kahden haastattelukysymyksen aineistolle. Ensin rajatusta aineistosta muodostettiin neljä teemaa, jotka määrittivät asiantuntijoiden kokemuksille yhteiset kontekstit, jonka jälkeen muodostettiin kaksi niin sanottua ylemmän tason teemaa, jotka antoivat vastauksen tälle työlle asetetulle varsinaiselle tutkimuskysymykselle.

Oletettuun sukupuoleen sidoksissa oleva normisto²⁶ on tämän aineiston perusteella yleistettävissä myös naisoletettujen ammattimuusikoiden representaatioihin eli siihen, miten ja miltä heidän odotetaan näyttävän, miten heidät halutaan tuoda esille mediassa tai miten heidän odotetaan toimivan. Esikuvallisesti näillä representaatioilla on, ymmärrettävästi, suuri vaikutus ja merkitys²⁷ ja median vastuu tämän normiston luomisessa ja ylläpitämisessä on huomattava²⁸. Kuten yksi asiantuntijoista omaa kokemustaan omaan visuaaliseen representaatioonsa liittyvästä ulkopuolisesta ohjauksesta reflektoi:

Ja sit niin yhel keikal olik se viime vai toissa vuonna, viime vuonna vielä, olin niinkun haalari päällä keikalla niin se, se keikkajärkkääjä kysy et ensinnäkin et miks sä oot leikannu hiukset ne entiset oli paljon paremmat ja sitte että missä sun keikkahame on? Ja sit mä sanoin et mä laitan tän niin se vaan katto mua päästä varpasiin ja se vaan käveli pois. Ja sit mun piti, ja sit taputettiin samantien lavalle niin mä muistan että ne on ollut semmoisia et siin pitää niin kuin sekunneissa

25 Kiger & Varpio 2020.

26 Blackstone 2003; Butler 1990; Scharff 2010; Scharff 2021; Scharff 2022.

27 Ward & Harrison 2005; Paasonen 2010.

28 Eisend 2019; Zobl & Drüeke 2012; Paasonen 2010.

kerätä se jotenkin, semmonen niinku filis et vitsi et on pakko päästä yli. Koska samantien pitää kävellä vaikka satojen ihmisten eteen lavalle ja kasata se homma vaik tuntuis itte siltä et miks sä sanoit mulle niin kuin tällä lailla?

Oman henkilökohtaisen musiikillisen kontekstin rakentaminen on jokaiselle ammattimuusikolle tärkeä, omaa uraa ja musiikillista identiteettiä tukeva prosessi. *Systemaattinen mekanismi* -teemaan kuulunut strategia, jossa asiantuntija etsi systemaattisesti muunsukupuolisten muusikoiden ja säveltäjien musiikkia oman työnsä kontekstiksi, voidaan luonnehtia selkeästi työhyvinvointia tukevaksi ja ammatilliseen kehitykseen liittyväksi, ratkaisukeskeiseksi selviytymismekanismiksi (*Problem-Focused Coping*).²⁹ Ammattikoulutuksen standardikappaleista sensuroitujen tai -artisti-listoilta poissuljettujen taiteilijoiden musiikin etsiminen ja vaihtoehtoisten soittolistojen muodostaminen on hyvin tärkeää nostaa esille myös ammattikoulutuksen kehitystyön kannalta. Sensuroidun ja ”poiskirjoitetun” aineiston mallia voi havainnoida myös naisoletettujen taiteilijoiden työhön liittyen viimeisten satojen vuosien ajalta.³⁰ Ja tämän aineiston perusteella voisi argumentoida sen olevan yleistettävissä myös muunsukupuolisiin tai sukupuoleltaan määrittelemättömiin taiteilijoihin, ja heidän työhönsä. Muusikoiden ammattikoulutuksen laaduntarkkailun kannalta tämänkaltaisten puutteiden huomioiminen on tärkeää, sillä esikuvat ja oman musiikillisen kontekstin löytäminen ovat oman taiteilijaidentiteetin kehittymisen kannalta perustavanlaatuisen tärkeitä asioita.

Kuudes, asiantuntijoiden hyvinvointiin liittyvä teema *6. hyväksyminen / yläpuolelle nouseminen* on aikaisemmassa tutkimuksessa tunnistettu ilmiö. Kuten sukupuolen, median ja kulttuurin tutkija Christina Scharff artikkelissaan ”From Unspeakability to Inequality Talk: Why Conversations about Inequalities May Not Pave the Way for Change” toteaa, vaikeneminen, jonka hän kärjistää synonyymiksi hyväksymi-

29 Baqutayan 2015.

30 Myers 2000; Välimäki 2021.

selle, ei kuitenkaan tue rakenteellista, yhteiskunnallista, muutosta.³¹ Vaikuttaisi siltä, että hyvinvoinnin ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen välillä tasapainoilu on ikään kuin eksistentiaalinen dilemma, jonka kanssa jokaisen naisoletetun on opittava elämään. Koska yksi tämän artikkelin tavoitteista oli hyvinvoinnin tukeminen, on tärkeää nostaa tämä teema myös pohdinnan kohteeksi. Scharffin viiltävä analyysi siitä, miten hyväksyminen voidaan nähdä yhtä hyvin vaikenemisena, haastaa tutkimaan ja miettimään sitä, miten tämän hyvin defensiivisen ”hyväksymisen” mekanismin voisi nostaa seuraavalle tasolle, hyvinvointia ja urakehitystä kuitenkin vaalien. Historiantutkimuksen kautta taiteilijanaisten urakehityksen reflektointi antaa meille hyvän kuvan siitä, miten hitaasti mahdollinen muutos voi edes tapahtua; osa 1800-luvun taiteilijoiden haasteista on identtisiä 2000-luvun taiteilijoiden haasteiden kanssa.³² Tämän perusteella voisi siis päätellä, että 200 vuotta ei ole tarpeeksi pitkä aika rakenteellisiin, kattaviin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin.

Lasten saaminen on meidän yhteiskunnassamme vieläkin urakehityksen kannalta ikään kuin ”rangaistus”. Perheelle ja lapsille annettu aika ei kompensoidu urakehitykseen ja kilpailu on näin ollen lapsia saaville naisille harvoin tasa-arvoinen. Tästä syystä raskaus nähdään usein työpanoksen kannalta negatiivisena asiana.³³ Tämä näkyi selvästi myös tämän aineiston äideiksi tulleiden asiantuntijoiden kokemuksissa. Yhteiskunnallisesti tämän kaltaisiin epäkohtiin vaikuttaminen olisi ensisijaisen tärkeää; onhan vaikeaa edetä urallaan tasa-arvoisesti, jos perheen perustaminen on uran kannalta mahdollista vain miesoletetuille ja / tai niille, jotka eivät synnytä. Nais- ja miesoletettujen palkkaero on toinen todellinen, yhteiskunnallisesti hyvinvointiin ja urakehityksen mahdollistumiseen vaikuttava muuttuja.³⁴ Äidiksi tuleminen, perheen perustaminen, tai esimerkiksi uran katkaisevan äitiysloman harkit-

31 Scharff 2021, 10, 18.

32 Myers 2000; Välimäki 2021.

33 *Helsingin Sanomat* 17.2.2022.

34 *Helsingin Sanomat* 22.8.2022.

seminen näillä parametreilla vaikuttaa urakehityksen kannalta hyvin haastavalta. Naisoletettujen ammattimuusikoiden vanhemmuuden ja uran yhdistämisen tukemiseen tarvittaisiin sekä sosiaalisia että yhteiskunnallisia rakenteellisia muutoksia. Selkeitä korjauksia tarvittaisiin palkkaeroihin sekä joustavampien ”äitiyden” mallien eli sosiaalisten representaatioiden työstämiseen. Kunnallisesti tarjottava vuorotyötarha on loistava esimerkki tällaisesta joustavuudesta, mutta tarha-ajan ulkopuolelle jäävä synnyttäneiden vauva-aika kotona nähdään vieläkin uran kannalta usein negatiivisena asiana.

Tämän artikkelin fokuksessa oli laajemmasta tutkimusaineistosta esiin noussut ilmiö naisoletettujen muusikoiden uraan liittyvistä ulkomusiikillisista paineista, joista johtuen he ovat mahdollisesti kehittäneet eräänlaisia coping-malleja oman työhyvinvointinsa tueksi. Rajatun aineiston temaattinen tarkastelu³⁵ antoi tälle työlle toimivan kontekstin. Jatkotutkimuksen kannalta koko aineisto on potentiaalinen; samalla tutkimuskysymyksellä voisi suorittaa koko tutkimusaineistolle (7 muusikkoa, 22 kysymystä) laajemman, muihin mahdollisiin teemoihin keskittyvän analyysin. Toinen esimerkki potentiaalisesta teemasta ovat ääniestetiikkaan sekä (esimerkiksi äänenmuodostus-)normeihin liittyvät sukupuolittuneet säännöt ja haasteet, ja näihin ilmiöihin olisi mielenkiintoista keskittyä samankaltaisella asetelmalla.

Musiikkikasvatuksen kentällä puhutaan jo paljon siitä, miten lapsia pitäisi ohjata soittamaan sukupuolineutraalisti instrumentteja, esimerkiksi ohjaamalla tyttöjä soittamaan rumpuja, tai muita bändisoittimia. Tämän artikkelin suunniteltu fokus oli musiikin ammattiopinnoissa sekä ammattimuusikoiden urakehityksessä, mutta onko kyse sittenkään vain ammattitason opiskelusta? Onko sittenkin yhtä tärkeää kiinnittää ulkomusiikillisiin sukupuoleen liittyviin odotuksiin huomiota jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa? Miten ja milloin musiikillinen identiteetti rakentuu tai rakennetaan? Esteettiset normit luovat raamit musiikin tekemiselle jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Tämän päivän koulumaailmassa musiikillisesti raju tyttö saa vieläkin erilaisen pa-

35 Kiger & Varpio 2020.

lautteen omasta toiminnastaan kuin raju poika ja herkkä tyttö erilaisen kuin herkkä poika. Erilaiset esteettiset normit sitovat vielä niin nais-, kuin miesoletettujakin muusikoita. Musiikin tasa-arvo ja esteettinen vapaus vaatii vielä työtä.³⁶

Lähteet

- Abeles, Harold 2009. Are Musical Instrument Gender Associations Changing? *Journal of Research in Music Education* 57/2: 127–139.
- Abeles, Harold & Susan Porter 1978. The Sex-Stereotyping of Musical Instruments. *Journal of Research in Music Education* 26/2: 65–75.
- Ahokas, J. Riikka & Tuuli Saksala (toim.) 2021. *Mestarit – siellä missä tytöt soittaa kitaraa*. Podcast-sarja. Yle Audio Areena, <https://areena.yle.fi/audio/1-50852880>.
- Baqtayan, Shadiya Mohamed Saleh 2015. Stress and Coping Mechanisms: A historical Overview. *Mediterranean Journal of Social Sciences* 6/2 S1: 479–488.
- Blackstone, Amy M. 2003. Gender Roles and Society. Teoksessa Julia Miller, Richard Lerner ja Lawrence Schiamberg (toim.), *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities, and Environments*. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 335–338.
- Butler, Judith 1990. *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Eisend, Martin 2019. Gender Roles. *Journal of Advertising* 48/1: 72–80.
- Fortney, Patrick M., J. David Boyle & Nicholas J. DeCarbo 1993. A Study of Middle School Band Students’ Instrument Choices. *Journal of Research in Music Education* 41/1: 28–39.
- Hämäläinen, Marko 2022. Naisten ja miesten välinen palkkaero ei kaventunut. *Helsingin Sanomat* 22.8.2022, A23.
- Juntunen, Riikka 2021. Lihavan naislaulajuuden muodostuminen musiikkireality-ohjelmissa. *Musiikki* 51/2: 83–108.
- Jodelet, Denise 2008. Social Representations: The Beautiful Invention. *Journal for the Theory of Social Behavior* 38/4: 411–430.
- Kiger, Michelle E. & Lara Varpio 2020. Thematic Analysis of Qualitative Data: AMEE Guide No. 131. *Medical Teacher* 42/8: 846–854.
- Moisala, Pirkko & Riitta Valkeila 1994. *Musiikin toinen sukupuoli: Naissäveltäjiä keskiajalta nykyaikaan*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Molinelli, Bernardo & Valentino Grimaldo 2012. *Handbook of the Psychology of Coping: New Research*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

36 Kiitos arvokkaista kommentteista Nuppu Koivisto-Kaasik, Saijaleena Rantanen, Päivi Järviö (SibA), Aino-Kaisa Koistinen (JY) ja Tuuli Ojala.

- Myers, Margaret 2000. Searching for Data About European Ladies' Orchestras, 1870–1950. Teoksessa Pirkko Moisala & Beverley Diamond (toim.), *Music and Gender*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 189–213.
- Nummenmaa, Lauri 2019. *Tunnekartasto; kuinka tunteet tekevät meistä ihmisiä*. Helsinki: Tammi.
- Paasonen, Susanna 2010. Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 39–49.
- Pulkkinen, Johannes, 2022. Reaktiot perheutiseen yllättivät yrittäjän. *Helsingin Sanomat* 17.2.2022, A30.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Anna Puusniekka 2006. Haastattelu. *KvaliMOT Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Sakki, Inari & Rusten Menard 2014. Ankkurointi, naturalisointi ja muutos sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa. Teoksessa Liisa Myyry, Salla Ahola, Marja Ahokas & Inari Sakki (toim.), *Arkiajattelu, tieto ja oikeudenmukaisuus* (Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja; 2014/14). Helsinki: Gaudeamus, 68–91.
- Scharff, Christina 2010. Young Women's Negotiations of Heterosexual Conventions: Theorizing Sexuality in Constructions of "the Feminist". *Sociology* 44/5: 827–842.
- Scharff, Christina 2021. From Unspeakability to Inequality Talk: Why Conversations about Inequalities may not Pave the Way for Change. *Open Library of Humanities* 7/2: 1–21.
- Scharff, Christina 2022. It's a Kind of Macho Culture. Teoksessa Dagmar Abfalter & Rosa Reitsamer (toim.), *Music as Labour: Inequalities and Activism in the Past and Present*. London and New York: Routledge Research in the Creative and Cultural Industries, 144–158.
- Steblin, Rita, 1995. The Gender Stereotyping of Musical Instruments in the Western Tradition. *Canadian University Music Review / Revue de musique des universités canadiennes* 16/1: 128–144.
- Välimäki, Susanna 2021. Säveltävien naisten elämäkerrat esille – Uusi tieto muokkaa sekä historiakuvaamme että tulevaisuutta. Vähäisiä Lisiä, Kirjoituksia kulttuurista, tutkimuksesta ja kulttuuriperinnöstä -blogi 6.4.2021. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ward, L. Monique & Kristen Harrison 2005. The Impact of Media Use on Girls' Beliefs About Gender Roles, Their Bodies, and Sexual Relationships: A Research Synthesis. Teoksessa Ellen Cole & Jessica Henderson Daniel (toim.), *Featuring Females: Feminist Analyses of Media*. Washington: American Psychological Association, 3–23.
- Zobl, Elke & Ricarda Drüeke 2012. *Feminist Media: Participatory Spaces, Networks and Cultural Citizenship*. Bielefeld: Transcript Verlag.